

УДК 159.9

О. Посвістак, д-р психол. наук, доц.
Хмельницький національний університет, Хмельницький, Україна,
В. Єфіменко, старший офіцер відділу
Генеральний штаб Збройних Сил України, Київ, Україна

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРЕВАГИ СУЧАСНОЇ СТУДЕНТСЬКОЇ СІМ'Ї

Визначено сутність поняття "студентська сім'я". Виділено основні чинники готовності молоді до створення сім'ї. Охарактеризовано специфічні проблеми, з якими стикаються студентські сім'ї, виокремлено основні психологічні причини конфліктів у студентських сім'ях та проаналізовані шляхи вирішення соціально-психологічних проблем сім'ї. Показано переваги студентських сімей.

Ключові слова: психологія сім'ї, молода сім'я, студентська сім'я, сімейний конфлікт.

Постановка проблеми. Питання вивчення сім'ї як соціального явища не втрачає актуальності, оскільки стан благополуччя сім'ї вказує на загальний стан справ в окремій державі. Україна опинилася один на один із демографічною кризою та соціально-економічними проблемами. Під загрозою перебуває інтелектуальний потенціал та моральність народу, причиною цього є різке зниження життєвого рівня сімей в Україні. За таких умов необхідним є дослідження проблем сучасної молоді сім'ї з метою пошуку ресурсів для подолання кризових явищ та надання фахової психологічної допомоги.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивчення сім'ї широко представлено у психологічній літературі науковцями-психологами: А.Я. Варга, Л.Е. Лічко, А.Г. Ейдемільер. Вплив проблем глобалізації на сім'ю висвітлені у роботах У. Бека, Д. Бела, Ю. Габермаса, М. Кастельса, Т. Нобля, Т. Парсонса, К. Слан, К. Слечкі, Е. Тоффлера. Проте, якщо сім'я часто виступає предметом філософських, соціологічних, педагогічних та психологічних наукових праць, то студентська сім'я рідко була предметом окремого соціально-педагогічного дослідження.

З огляду на це, **метою статті** є визначення поняття "студентська сім'я", висвітлення проблеми та переваг молоді студентської сім'ї.

Виклад основного матеріалу дослідження. Проблема створення сім'ї у період навчання хвилює не одну тисячу студентів. Існує думка серед молоді, що створення родини в університетські роки – заперука до щас-

ливого сімейного майбутнього. Проте, за офіційною статистикою, в останні роки скорочується кількість сімейних пар, де обоє – студенти. Повна студентська сім'я зустрічається тільки у 29,1% з 265 сімей [8].

Почати дослідження варто із визначення терміну "студентська сім'я". Ми звернемо увагу на результати нещодавніх наукових розвідок, об'єктом яких виступають студентські сім'ї. Так, Л. Авдеева студентською називає таку сім'ю, в якій обоє членів подружжя – студенти денного відділення ЗВО, тобто гомогенні за соціальним станом чоловік і дружина. Це молода сім'я, в якій подружжю не більше 28 років, а стаж сімейного життя не перевищує 5 років [2]. А. Багаутдінов, Л. Сафіна, О. Фаринич та Т. Щербан вважають, що студентська сім'я – це сім'я, в якій обоє членів подружжя – студенти денного відділення вишу [1; 6]. Т. Баландіна та Є. Зайцева, ведучи мову про студентську сім'ю, мають на увазі не тільки офіційно зареєстровані шлюби між студентами, але і незареєстроване співмешкання [3]. Л. Михайлова студентською сім'єю називає шлюбний союз, у якому хоча б один з його членів є студентом денного відділення закладу вищої освіти. Студентську сім'ю можна розглядати як різновид молоді сім'ї [4]. Г. Муратова терміном "студентська сім'я" позначає тип молоді сім'ї, в якій обоє членів подружжя – студенти денної форми навчання закладу вищої освіти, які перебувають в офіційно зареєстрованому шлюбі; вік подружжя не перевищує 25-ти років [5]. Отже, студентська сім'я – це складне соціальне утворення. Вона включає в себе різномірні компоненти, пов'язані з фізіологічними процесами, психологічної динамікою

взаємовідносин, нормами і цінностями культури, економічними умовами ринку і виробництва. Виходячи з цього, під "студентською сім'єю" ми розуміємо сім'ю, де один з подружжя або обоє вступають у будь-яку форму шлюбного союзу (офіційно зареєстрованого або фактичного).

Ведучи мову про готовність молоді до створення сім'ї, можна виділити цілу низку чинників: омолодження шлюбів, недостатня економічна і соціальна захищеність, загальне послаблення моральних норм у суспільстві, поширення нетрадиційних форм шлюбу, раннє фізіологічне дозрівання дівчат і хлопців, що поєднується з психологічною та духовно-моральною незрілістю, небажанням мати дітей або відкладання цього акту на невизначене майбутнє. Значне погіршення матеріально-побутового становища переважно більшої населення України не сприяє формуванню готовності до сімейного життя: збільшується кількість розлучень, у тому числі з ініціативи жінок, внаслідок чого зростає кількість неповних сімей і дітей, які виховуються без одного з батьків та зростає чисельність позашлюбних дітей, девальвується сама цінність сім'ї та глибокі почуття, на яких ґрунтуються міцні шлюбні відносини [7].

Дослідження показують, що уявлення молоді щодо власної сім'ї нерозривно пов'язані з народженням та вихованням дітей. Відповідно, необхідними передумовами для укладання шлюбу є економічна спроможність та незалежність, готовність узяти на себе відповідальність за виховання та розвиток дітей, наявність додаткових обов'язків, до чого молоді, зокрема студентська, не завжди готова. Це підтверджують і дані досліджень. Так, серед найбільш значимих причин створення сім'ї для молодих українців є такі, як народження та виховання дітей (72,5 %), а також проживання разом із близькою людиною (64,8 %). Меншої ваги при укладенні шлюбу набувають фактори уникнення самотності, легалізації сексуальних стосунків, покращення матеріального становища та організації дозвілля. Опитування студентської молоді показало, що лише 0,1 % від загальної кількості респондентів відповіли, що не хочуть мати дітей. У той час традиційні уявлення про сім'ю з двома дітьми відтворені у відповідях більшості студентів (60,7 %).

Варто звернути увагу на те, що студентські сім'ї відрізняються від звичайних молодих сімей: їм доводиться стикатися із специфічними соціально-психологічними проблемами. Це соціальна та психологічна незрілість подружжя; фінансова та психологічна залежність від батьків; авторитарне втручання родичів у сімейне життя; відсутність готовності до самостійного ведення домашнього господарства; житлові проблеми; поєднання навчання і шлюбно-сімейних зобов'язань; обмеження свободи і незалежності; виникнення нових обов'язків, а, значить, зменшення вільного часу; зміна змісту дозвілля.

Труднощі у вирішенні проблем можуть призвести до конфліктів у шлюбно-сімейній взаємодії, погіршення здоров'я, зменшення народжуваності, збільшення матерів-одиначок. Виходячи з цього, виділимо основні психологічні причини конфліктів у студентських сім'ях: розбіжність ціннісних ієрархій у подружжя; протиріччя в цій сфері не завжди виявляються в повсякденному житті, але антагонізм ціннісних установок, зазвичай, стає очевидним ще в період "проб"; різні погляди на сімейні цінності, тобто, установки подружжя з приводу того, для чого існує сім'я; відсутність комунікативних навичок: просте невміння домовлятися, шукати компромісні варіанти вирішення загальної проблеми. Створює серйозні психологічні проблеми і процес фізіологічної, сексуальної адаптації молодих партнерів. Також, на виникнення сімейних конфліктів впливають особистісні особливості, такі

як властивості темпераменту, риси характеру, адекватність самооцінки. Отже, молода студентська сім'я більшою мірою, ніж зрілі сім'ї, потребує допомоги суспільства і держави в створенні умов для реалізації найважливіших функцій: забезпечення відтворення фізично здорового і психічно повноцінного потомства, задоволення особистих інтересів кожного члена сім'ї. Виходячи з усього перерахованого вище можна зробити наступний висновок, що конфлікти в студентських сім'ях часто залежать від несхожості темпераментів, не до кінця сформованою особистістю одного з подружжя, неадекватності самооцінки і відсутності конструктивних навичок [9].

Вирішенню соціально-психологічних проблем сім'ї сприяє знання основ сімейної поведінки, уміння планувати своє сімейне життя, передбачити розбіжності, які можуть виникнути в шлюбі. Необхідність матеріально-побутової адаптації вимагає узгодження прав і обов'язків подружжя у виконанні домашніх обов'язків, створення певної моделі розподілу сімейного бюджету.

У студентській сім'ї спільність діяльності (навчання у виші) диктує і специфічний розподіл домашніх обов'язків між шлюбними партнерами. Активне включення їх обох у господарську діяльність родини дозволить їм не тільки налагодити побут, а й успішно освоїти сімейні ролі.

А саме з господарсько-побутової сферою діяльності пов'язано в першу чергу забезпечення сімейної рівності. Слід зауважити, що у молодих людей найбільш успішно протікає інтимно-особистісна адаптація, а висока задоволеність сексуальними стосунками є однією з умов згуртування сім'ї. Стабілізація студентських сімей сприяють і духовно-інтелектуальні чинники: взаєморозуміння, спільність поглядів, інтелектуальний і культурний рівень подружжя, моральна зрілість людей. Міцність сім'ї все більшою мірою залежить від загальної культури подружжя, душевної тонкості і чуйності, тих якостей, які сприяють взаєморозумінню і спілкуванню в сімейному житті.

Від того, наскільки успішно шлюбні партнери усвідомили і освоїли свої ролі в родині в дошлюбний період і на початковому етапі сімейного життя, залежить успіх адаптації і на наступному етапі, коли в родині народжується дитина. Це найбільш складний період у розвитку подружніх відносин, пов'язаний з різкою зміною всього способу життя. У молодого подружжя, особливо студентів, різко скорочується обсяг вільного часу, зростають психологічні навантаження, збільшуються грошові витрати. Очевидно, що в цей період студентським сім'ям особливо потрібна увага з боку суспільства, а саме – з боку адміністрації та громадських організації вишу та близьких родичів. Ці заходи сприятимуть успішному функціонуванню студентської сім'ї та, безумовно, внесуть позитивний внесок у стабілізацію сімейних відносин.

Але, незважаючи на проблеми студентських сімей, ми можемо виділити і цілу низку їх переваг. Так, молодість (а значить, і студентські роки) – це найкращий з фізіологічної та психологічної точок зору час для укладення шлюбу і народження первістка, а шлюб – це завжди краща альтернатива позашлюбним інтимним зв'язкам, які достатньо розповсюджені в молодіжному середовищі. Крім того, сімейний стан позитивно впливає і на ціннісні орієнтації студента, сприяє розвитку інтелектуальних і соціальних потреб. Студентській сім'ї властива висока стійкість та адаптованість, адже спільність інтересів і звичок – це стрижень студентських шлюбно-сімейних стосунків. Безумовною перевагою є і те, що молодим батькам значно легше знайти спільну мову зі своїми дітьми, ніж батькам старшого віку.

Висновки з цього дослідження та перспективи подальших досліджень. В результаті проведеного

нами дослідження проаналізовано уявлення про студентські сім'ї та зроблено висновки, що студентські сім'ї відрізняються від звичайних молодих сімей тим, що такому подружжю доводиться виконувати більшу кількість соціальних ролей і поєднувати більше зобов'язань. На основі вивчення наукової літератури, ми виділили основні чинники готовності молоді до створення сім'ї та охарактеризували специфічні проблеми, з якими стикаються студентські сім'ї: соціальна незрілість, залежність від батьків, відсутність навичок ведення домашнього господарства, відсутність власного житла, поєднання навчання і сімейних зобов'язань, дефіцит вільного часу. Визначені основні психологічні причини конфліктів у студентських сім'ях та проаналізовані шляхи вирішення соціально-психологічних проблем сім'ї. Показані переваги студентських сімей: молодість є найкращим з фізіологічної та психологічної точок зору часом для укладення шлюбу і народження первістка; шлюб завжди краща альтернатива, ніж позашлюбні інтимні зв'язки; сімейний стан позитивно впливає на ціннісні орієнтації студента; шлюби, укладені в студентські роки, в більшості випадків характеризуються високим ступенем згуртованості, заснованої на приналежності подружжя до однієї соціально-демографічної групи, яка відрізняється спільністю інтересів, специфічною субкультурою і способом життя тощо. Отже, можемо дійти висновку, що процеси становлення, формування, розвитку сучасної молоді студентської сім'ї проходять у досить складних та суперечливих умовах. Вони характеризуються зміною суспільних відносин, що передбачає необхідність подальшого з'ясування особливостей підготовки молоді до створення сім'ї.

нтської сім'ї проходять у досить складних та суперечливих умовах. Вони характеризуються зміною суспільних відносин, що передбачає необхідність подальшого з'ясування особливостей підготовки молоді до створення сім'ї.

Список використаної літератури:

1. Багаутдинов А.М., Сафина Л.З. Современная студенческая семья как объект социологического исследования // Вестник Башкирского университета. 2013. – Т. 15. – С. 1282–1284.
2. Авдеева Л. Психолого-педагогическое сопровождение студенческой семьи: автореф. дис. канд. пед. н. – Астрахань, 2009. – 25 с.
3. Баландина Т.Ю., Зайцева Е.В. Студенческая семья как экономическая категория // Вестник УРФУ: серия: экономика и управление. – 2006. – № 9. – С. 175.
4. Михайлова Л.М. Основные направления социально-педагогической работы со студентскими семьями // Социальная педагогика: теория и практика. – 2012. – № 3. – С.74–79.
5. Муратова Г.М. Студенческая семья в условиях системных изменений российского общества : автореф. дис. канд. соц. наук. – М., 2011. – 28 с.
6. Фаринич О.Ю., Щербан Т.Д. Психологические особенности студенческих семей // Проблемы современной психологии: Сборник научных работ Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України. Вип. 21. – Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2013. – С. 713–724.
7. Капська А.И. Молодая семья: проблемы та умови її становлення. – К. : ДЦССМ, 2006. – 184 с.
8. Лагойда Н.Г. Современная студенческая семья: особенности и проблемы функционирования // Вестник Бурятского государственного университета, 2009. – № 5. – С. 248–255.
9. Вишневская А. Психологические проблемы студенческой семьи // Актуальные вопросы современной психологии. Челябинск: Два комсомольца, 2015. – С. 46–48.

Надійшла до редколегії 05.09.18

О. Посвистак, д-р психол. наук, доц.
Хмельницький національний університет, Хмельницький, Україна,
В. Ефименко, старший офіцер отдела
Генеральный штаб Вооруженных Сил Украины, Киев, Украина

ПРОБЛЕМЫ И ПРЕИМУЩЕСТВА СОВРЕМЕННОЙ СТУДЕНЧЕСКОЙ СЕМЬИ

Определена сущность понятия "студенческая семья". Выделены основные факторы готовности молодежи к созданию семьи. Охарактеризованы специфические проблемы, с которыми сталкиваются студенческие семьи, выделены основные психологические причины конфликтов в студенческих семьях и проанализированы пути решения социально-психологических проблем семьи. Показаны преимущества студенческих семей.

Ключевые слова: психология семьи, молодая семья, студенческая семья, семейный конфликт.

O. Posvistak, Doctor of Sciences in Psychology, Associate Professor
Khmelnitsky National University, Khmelnytsky, Ukraine,
V. Efimenko, Department's Senior Officer
General Staff of Armed Forces of Ukraine, Kyiv, Ukraine

PROBLEMS AND ADVANTAGES OF MODERN STUDENT FAMILY

The article defines the essence of the concept "student family". The main factors of youth readiness to create a family are highlighted. The specific problems faced by student families are characterized, the main psychological causes of conflicts in student families are identified and ways to solve social and psychological problems of the family are analyzed. The benefits of student families are shown.

Key words: family psychology, young family, student family, family conflict.